

ВСТУП

Бог створив людину для того щоб вона могла пізнавати навколишній світ, а через це пізнавати Бога як Творця вселенної. У райському стані людина повсякчасно перебувала у спілкуванні з Богом, оскільки для цього мала всі можливості. Бог створив людину на Свій образ (Бут. 2, 27), Божим задумом було, щоб вона жила вічно і була нетлінною. Бог наділив її умом, щоб завдяки йому людина могла споглядати Його і вдосконалюватися. Бог дав людині засоби споглядати видимий світ і тим самим «спізнати оту любов Христову, що перевищує всяке уявлення, і таким чином сповнились усякою Божою повнотою» (Ефес. 3, 19) .

Божий задум щодо людини полягає у тому, щоб людина співпрацювала з Богом для преображення творіння, безнастанно пізнавала Господа і тим самим зростала в подобі Божій. Людина отримує вічне життя лише тоді, коли бере участь у Божій природі, яка є джерелом безсмертя і повнотою життя.

Актуальність даної праці полягає у тому, щоб при дослідженні творів Григорія Ніського відчитати і знайти відповіді на екзистенційні та онтологічні питання щодо феномену людини, оскільки сучасне суспільство уникає питання остаточної мети і призначення людини. Завдяки літературній спадщині св. Григорія Ніського ми спробуємо викристалізувати вчення святителя про богопізнання.

Постать Григорія Ніського є визначною серед містиків і тайновидців. Покинувши церковну кар'єру, святитель поглибив своє духовне життя, шукаючи відповіді на питання, які ставить людина у пізнанні Бога та звернувся до самовдосконалення і містичного богослов'я. Святитель зробив поступ у розвитку догматичного богослов'я та містичного вчення, а на основі власного містичного досвіду описує у чому полягає істинне богопізнання. Він визначає місце тогочасної філософії у розвитку богослов'я і визначає місце розуму в пізнанні Бога. Важливим внеском в містичне богослов'я святителя є те, що він подає шлях богопізнання, який повинна пройти людина в власному пізнанні Бога і який залишається необхідним і сьогодні для духовного вдосконалення людини.

Мета даної праці – дослідити вчення про богопізнання у Григорія Ніського. Об'єктом даного дослідження є людина і її призначення. Предметом – коментарі богословів на вчення про богопізнання Григорія Ніського.

Для розкриття теми у дипломній роботі ми застосуємо наступні методи.

- текстуальний аналіз джерел та допоміжної літератури;
- порівняння богословських ідей у даній проблематиці;
- метод реферування, порівняння та синтезу;

Головними джерелами даної праці є твори Григорія Ніського. При дослідженні джерел ми звернемо увагу на екзегетичні твори і спробуємо описати вчення про богопізнання, яке розкривається у творах «Життя Мойсея», «Коментар на книгу Пісню Пісень Соломона», «Коментар на Приповідки», «Велике Огласительне Слово», «Про устрій людини», «Про Блаженства».

Задля кращого розкриття теми ми порівнюватимемо і аналізуватимемо концепції думки Григорія Ніського із дослідженнями сучасних богословів: Георгія Флоровського, Янніса

Спітеріса, Володимира Лоського, Томаша Шпідліка, Іночензо Гаргано, Павла Євдокімова, Іларіона Алфеева, Івана Попова, Лева Карсавіна, Сергія Верховського, Віктора Несмелова, Макарія Оксіюка, Бруно Сальмона, Антонія Фуріґоса, Нормана Рассела, Ганса Урс фон Бальтазара, Івана Мейєндорфа.

Дипломна робота складається із двох розділів. У першому розділі ми розглянемо етапи богопізнання у Григорія Ніського. Також розкриємо вчення святителя про свободу людини, завдяки якій людина вступає на шлях богопізнання. На розуміння образу і подоби в Григорія Ніського звернемо увагу на два екзегетичні старозавітні твори «Коментар на Пісню пісень Соломона» і «Точне тлумачення Еклезіаста Соломона». У другому розділі зробимо наголос на містично-особовому пізнанні Бога. Зосередимо увагу робимо акцент на вченні святителя про обожествлення і завершимо працю розглядом богопізнання, як підстави вічного життя людини.

Слід підкреслити, що під час опрацювання матеріалу ми зустрілися із труднощами щодо літератури. Більшість науково-дослідницьких праць про спадщину Григорія Ніського є іншомовною, зокрема твори французькою мовою відомого дослідника святителя Дж. Данелю. Тому праця не претендує на вичерпний аналіз.

ВИСНОВКИ

У даній дипломній роботі ми розглянули вчення Григорія Ніського про богопізнання. При дослідженні ми зауважили вплив на вчення святителя про богопізнання, Філона Олександрійського, Орігена та елліністичної філософії. Слід зауважити, що в той період процвітало вчення Євномія, який навчав, що розумом можна пізнати Божу сутність. Тому св. Григорій Ніський представляє богопізнання як тривалий і безперервний шлях, який людина розпочинає у часі земного життя і безнастанно буде пізнавати Бога у вічності. Допомогою для цього має бути любов до Бога та здатність до самопізнання, щоб у глибинах душі знайти Бога.

У першому розділі ми проаналізували етапи богопізнання, в основному звертаючись до коментарів святителя на книги Старого Завіту. На прикладі життя старозавітного пророка Мойсея ми описали шлях, який відкриває для людини можливість пізнання Бога. Життя з Богом можливе для людини, оскільки вона є створена на образ і подобу Божу. Для Григорія образ є невіддільним від подоби. Святитель не робить відмінності між цими термінами, а вважає їх синонімами. Однак вводить і певну динамічну відмінність, вважаючи, що образ є щось в людині незмінне, а подоба виражає здійснення образу і залежить від людини.

Також розглянули вчення про свободу людини як онтологічну підставу Богопізнання.

Свобода, яка присутня в людині, становить для неї царську гідність. Завдяки свободі людина здобуває інші чесноти, що й творить людину богоподібною і досконалою. Подібно до Орігена св. Григорій формулює думку, що богопізнання є духовним подорожуванням і вирізняє у ньому три етапи. Перший, після того, як людина вирішила пізнавати Бога, полягає в очищенні. У «коментарі на книгу Проповідник» святитель описує звільнення від пристрастей і набування чеснот. Очистити потрібно нашу природу, яка має схильність до гріха і пристрастей. Лише тоді людина, немов у дзеркалі, може побачити у своїй душі образ Божий, після чого вже буде мати можливість зростати у подобі Божій. Щоб почати нове життя, потрібно відмовитися від старого, а це є важкий і довготривалий процес, оскільки гріховні звички дуже вкоріненні в нашу природу. На цьому етапі людина також позбавляється з-під володіння всього, що від світу, щоб підкоритися волі Божій. На другому етапі людина входить у темряву тому, що через відсутність досвіду богопізнання, людина не готова прийняти світло, яке для людини стає темрявою. Перші два етапи є неначе підготовчими. Вони поступово підводять людину до третього, якому характерне істинне пізнання Бога. У ньому людина впадає в молитовний екстаз, який неможливо описати, а тільки споглядати. Тут духовний вчитель мовить про найбільш поширені проблеми у пізнанні Бога.

У концепції Григорія про непізнанність Божої сутності ми бачимо, що святитель окрім Святого Писання використовує здобутки філософії, розвиває її твердження, надаючи їм християнського змісту. Григорій Ніський успішно розгортає вчення неоплатонізму про безмежність Бога, яка не заважає пізнанню Бога, але вимагає поступового систематичного підходу і запевняє, що богопізнання можливе настільки, наскільки людина здатна його досягнути.

Апелюючи до досвіду, для Григорія невимовність і неосяжність зовсім не означає непізнаваності Божественного буття. Межа, яка б поклала кінець дослідженням, або дозволила б все висловити про Бога, залишається відсутньою для здатності людського розуму. Св. Григорій, зрештою, наповнює термінологію дотеперішньої філософії християнським змістом, наголошуючи, що у понятті Логоса слід розуміти Христа, другу іпостась Божу, з яким людина покликана поєднати свою душу в духовному шлюбі. Тим самим Григорій Ніський здійснює вплив на розуміння чернечого, посвяченого Богові життя.

У душі олександрійської теології, представником якої був і Оріген, Григорій старається підкріпити віру розумом, залишаючи їй першість. У його творах раціональні методи займають важливе місце, бо на думку Григорія догматична система повинна будуватися на раціональній основі, а наукове знання може сприяти розкриттю божественної істини. У творі «Життя Мойсея» і коментарі до книги «Пісні Пісень» Григорій Ніський користується алегоричним і типологічним методами тлумачення, зосереджуючи свою увагу на духовності, а не на історичності подій. Екзегет розглядає опис епізодів як свого роду символ, у якому потрібно побачити таїнственне значення. Таким чином, він переносить біблійні події у повсякденне життя кожної людини. Про алегорію ми говоримо, коли деталі біблійних оповідань використовуються як вказівка на духовно-етичні поняття.

У другому розділі ми докладніше розглянули містично-особове пізнання Бога. Людина переходить від споглядання до любові, яка є вищою формою спілкування з Богом. Св. Григорій стосунки людини з Богом прирівнює до шлюбу, на прикладі старозавітної книги Пісні Пісень. Душа, яка проходить певний етап вдосконалення і набуття досвіду

Богоспілкування, щораз більше має бажання насичення побаченим.

Григорій Ніський стоїть біля витоків вчення про обожествлення. Він підкреслює, що воно полягає в осяганні подоби Божої. Обожествлення можливе завдяки вочленню Христа, У творі «Про Блаженства» святий висвітлює sacramentalний вимір обожествлення. Він наголошує на участі у Святих Таїнствах, через які ми зростаємо у Містичному Тілі Христовому, тим самим глибше пізнаючи Бога. Цей стан вдосконалення ніколи не осягне остаточної мети, тому що людина не осягне ту досконалість, яку посідає Бог. Суть вічного життя і блаженства, за вченням Григорія Ніського, є безнастанним рухом вперед і ніколи не зупиниться у поступі пізнання Бога. Оскільки Бог є вічним, то і життя людини з Ним триватиме вічно.

У своєму дослідженні ми не претендуємо на вичерпність розкриття теми богопізнання у вченні святого Григорія Ніського. Зокрема, у можливих наступних дослідженнях, важливим було б докладніше опрацювати зв'язок богопізнання людини з неоціненним даром свободи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
ЕТАПИ БОГОПІЗННЯ.....	6
1.1. Свобода людини як онтологічна підстава богопізнання.....	6
1.1.1. Життя і творчість Григорія Ніського.....	6
1.1.2. Духовний шлях людини – від образу до подоби.....	9
1.1.3. Свобода людини у процесі богопізнання.....	11
1.2. Пізнання Бога – сходження душі до Бога.....	16
1.3. Містичний досвід спілкування людини з Богом.....	20
РОЗДІЛ 2	
МІСТИЧНО-ОСОБОВЕ ПІЗНАННЯ БОГА У ВЧЕННІ СВ. ГРИГОРІЯ НІСЬКОГО.....	27
2.1. Аскетичне життя і споглядання Бога в любові.....	27
2.2. Обожествлення людини.....	31
2.3. Богопізнання – підстава вічного життя людини.....	38
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	47